

Markanvändning i Norrland

En jämförande studie mellan gröna basnäringar och rennäring för köttproduktion

Om författaren

Jacob Lundberg är doktor i nationalekonomi och arbetar på Institutet för Näringslivsforskning (IFN). Han har tidigare arbetat på Finansdepartementet. Alla slutsatser i rapporten är författarens egna och delas inte nödvändigtvis av IFN.

Sammanfattning

- Rennäringens bidrag, baserad på köttproduktion, till svensk BNP uppskattas till cirka 35 miljoner kronor.
- Rennäringen bedöms kunna försörja cirka 150 helårsarbetskrafter.
- I relation till hela ekonomin i de fyra nordligaste länen Norrbotten, Västerbotten, Jämtland och Västernorrland beräknas rennäringen stå för 0,01 procent av BNP, 0,04 procent av sysselsättningen, 0,02 procent av exporten och 7 procent av köttproduktionen.
- Rennäringens BNP-bidrag i de fyra Norrlandslänen kan jämföras med 20 miljarder för skogsindustrin, 11 miljarder för jordbruk, skogsbruk och fiske samt 10 miljarder för kultur, nöje och fritid.

Förord: Bättre balans i markanvändningen i norra Sverige

Frågan om markanvändningen i norra Sverige är högaktuell. I fokus är den nyindustrialisering som pågår, i hög grad driven av den gröna omställningen. Storskalig och hållbar elförsörjning är nyckeln i en omställning där elektrifiering av allt från industriprocesser till transporter kommer fördubbla efterfrågan på el de kommande 15–20 åren. I vårt land finns det gott om plats för fler vindkraftverk, inte minst i norr där storskaliga och elintensiva industrier från gruvor och stålverk till gödselproducenter och datahallar nu etablerar sig.

I norr ligger också tyngdpunkten för vårt världsledande skogsbruk. Från timmer och trädtoppar får vi förnybara material och bioenergi. Den svenska skogsnäringen med såväl storföretag som hundratusentals enskilda skogsägare har blivit en allt viktigare näring i takt med att potentialen i bioekonomin ökar. I EU:s strävan att göra sig mer självförsörjande på samhällskritiska mineraler, från koppar till sällsynta jordartsmetaller, vänds också blickarna mot norra Sverige. I frågan om markanvändning behöver industriella intressen balanseras mot kulturella värden som turism, rekreation och renbetesmark.

Frågan om hur vi väger av olika intressen, lokala mot nationella och globala blir alltmer central. Hur balansera ekologisk hållbarhet med social och ekonomisk hållbarhet? Det finns uppenbara målkonflikter kring markanvändningen, något som de gröna basnäringarna erfar i varje större tillståndsprocess där överklaganden och krav på begränsningar är normalfallet.

Flera pågående EU-processer, exempelvis Avskogningsförordningen, LULUCF, Nature Restoration Law och CSDDD, väntas ytterligare lägga restriktioner kring markanvändningen. I värsta fall med betydande ekonomiska bortfall som följd. Även Renmarkskommitténs arbete har bäring på markanvändningen i norra Sverige. Dess arbete behöver sättas i en större kontext. Uppdraget att föreslå en ny renskötselag behöver väga in intresset av gröna näringar med stor betydelse för Sveriges konkurrenskraft, för vår gröna omställning och för en levande landsbygd.

Det finns ett behov av att belysa och diskutera målkonflikter: jakt, fiske, renbetesmark för köttproduktion och turism måste kunna samsas med gruvor, förstärkt infrastruktur, vindparker och god tillgång på skogsråvara. Avvägningarna är svåra och för att diskussionen ska bli konstruktiv och besluten välgrundade krävs fakta. Därför har Balanskommissionen gett nationalekonomen Jacob Lundberg i uppdrag att ta fram denna rapport.

Rapporten har en ekonomisk utgångspunkt: hur stor är köttproduktionen från rennäringen? Vad bidrar den med till BNP, och i den norrländska ekonomin? Det är en viktig parameter att ta in diskussionen, jämte de kulturella och historiska värden som måste kunna bevaras.

Anders Sundström, ordförande i Balanskommissionen

Inledning

För att bidra med ytterligare perspektiv på de målkonflikter kring markanvändning som uppstår gavs rapportförfattaren i uppdrag att jämföra rennäringen med andra näringar i norra Sverige. Renskötsel bedrivs på drygt halva Sveriges yta¹, i huvudsak i de fyra nordligaste länen Norrbotten, Västerbotten, Västernorrland och Jämtland. Jämförelsen avser därför i första hand dessa län, som i rapporten benämns Norrlandsläna (dvs. Norrland exklusive Gävleborg).

Rennäring likställs i denna rapport med renköttproduktion. "Renskötseln av i dag är främst inriktad på köttproduktion", skriver Sametinget på sin hemsida. Det finns inte uppgifter för andra inkomstkällor, till exempel försäljning av horn, men de bedöms vara små i jämförelse. Det är dock viktigt att notera att de samiska näringarna som helhet är större än bara rennäringen och omfattar exempelvis slöjd och upplevelseturism.

Rennäringen särredovisas inte som en näring i de officiella nationalräkenskaperna. Det finns dock god statistik för renköttproduktionen, vilken kan användas för att siffersätta rennäringens omfattning.

Det finns cirka 250 000 renar i Sverige. Säsongen 2020/2021 slaktades 40 000 renar, vilket gav 1 000 ton kött, räknat som slaktvikt. Snittpriset på detta var 73 kr/kg och totalintäkten var 74 miljoner kronor.² Renslakten 2020/2021 var något lägre än tidigare år.

¹ Sametingets rennäringpolitiska program 2015, sid. 6.

² Uppgifter från Sametingets hemsida.

Tabell 1 visar rennäringen i relation till övriga näringar i de fyra Norrlandslänen. Rennäringen motsvarar 0,01 procent av hela ekonomin, som 2021 omfattade 454 miljarder kronor. Jämfört med hela rikets BNP stod rennäringen för 0,001 procent.

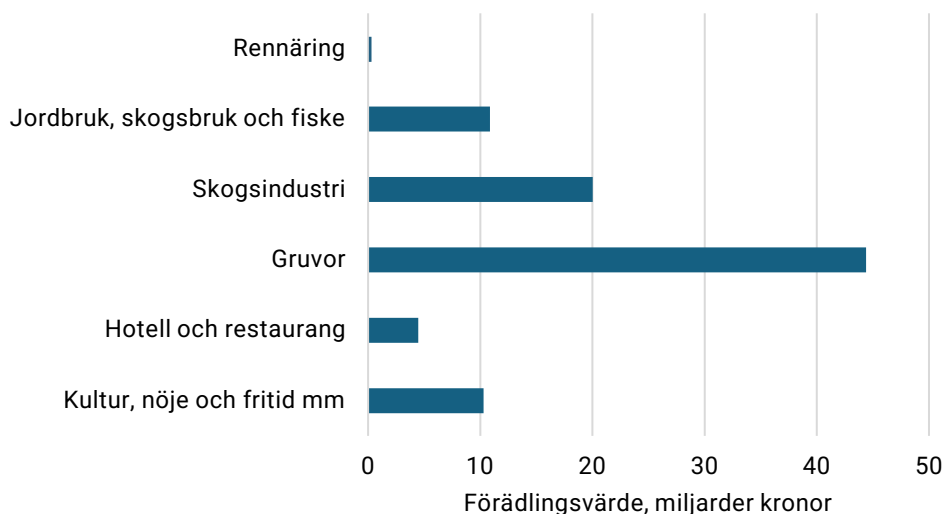
Tabell 1. Olika näringars bidrag till den norrländska ekonomin 2021

Bransch	Förädlingsvärde, miljoner kr	Andel
Rennäring	35	0,01%
Jordbruk, skogsbruk och fiske	10 867	2%
Skogsindustri	20 011	4%
Gruvor	44 402	10%
Tillverkningsindustri	35 316	8%
El, gas, värme och vatten mm	30 218	7%
Byggverksamhet	28 040	6%
Handel	27 593	6%
Transport och magasinering	20 887	5%
Hotell och restaurang	4 470	1%
Information och kommunikation	18 879	4%
Finans och försäkring	8 512	2%
Fastighetsverksamhet	22 875	5%
Juridik, ekonomi mm	29 810	7%
Förvaltning och försvar	22 575	5%
Utbildning	23 612	5%
Vård och omsorg	45 986	10%
Kultur, nöje och fritid mm	10 289	2%
Övrigt	49 539	11%
<i>Hela ekonomin</i>	<i>453 916</i>	<i>100%</i>

Not: Avser de fyra Norrlandslänen. Uppgifterna för skogsindustri och gruvor är hämtade från undersökningen Företagens ekonomi, vilket medför en viss underskattning jämfört med nationalräkenskaperna.

Källa: Egna beräkningar (rennäringen), SCB (övriga näringar)

Figur 1. Rennäringens förädlingsvärde i jämförelse med några andra branscher i de fyra Norrlandslänen.

Sysselsättning

Hur många försörjer sig på rennäring i Sverige? Sametinget uppger att det finns drygt 1 000 yrkesverksamma renskötare.⁴ Mot bakgrund av siffrorna ovan verkar det dock tveksamt att så många skulle kunna försörja sig på näringen på heltid.

För att räkna ut hur många som kan försörja sig på rennäringen behöver vi ta hänsyn till statliga bidrag. Dessa ingår inte i BNP, men gör att näringen kan tillhandahålla fler arbetstillfällen. Den senast redovisade säsongen utgick 12 miljoner kronor i statligt prisstöd till renslakten. Under 2022 betalades också 16 miljoner kronor ut i projektbidrag för främjande av rennäringen. Därtill får samebyarna ersättning för renar som dödas av rovdjur, i huvudsak järv och lo. Dessa ersättningar uppgick till 52 miljoner kronor 2022.⁵ Summan av rennäringens förädlingsvärde, bidrag och rovdjursersättningar är därmed 114 miljoner. Andra bidrag, exempelvis investeringsstöd från Jordbruksverket, kan tillkomma.

Hur många kan försörja sig på detta? 2021 uppgick förädlingsvärdet per anställd i Sverige till 1,1 miljoner i snitt. I jordbruket var siffran 700 000 kronor. Om vi tillämpar den senare siffran på rennäringen blir slutsatsen att den kan försörja cirka 150 helårsarbetskrafter, motsvarande 0,04 procent av de sysselsatta i Norrland. I relation till hela Sverige står rennäringen för 0,003 procent av alla sysselsatta.

⁴ SOU 2001:101, sid. 131, citerar uppgifter om att cirka 450 personer arbetade heltid inom rennäringen 1998, cirka 270 personer mellan halvtid och heltid och cirka 800 personer mindre än halvtid.

⁵ Sametingets hemsida, Sametingets årsredovisning för 2022, sid. 37 och 40.

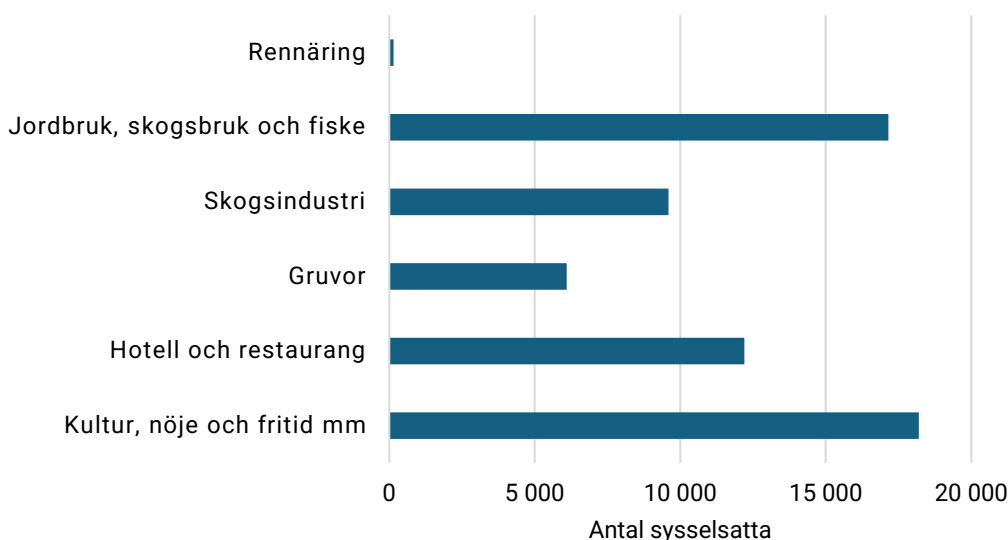
Tabell 2. Sysselsättning i olika näringar i Norrland

Bransch	Antal sysselsatta	Andel
Rennäring	150	0,04%
Jordbruk, skogsbruk och fiske	17 150	4%
Skogsindustri	9 600	2%
Gruvor	6 100	1%
Tillverkningsindustri	31 500	8%
El, gas, värme och vatten mm	6 900	2%
Byggverksamhet	37 100	9%
Handel	36 400	9%
Transport och magasinering	21 100	5%
Hotell och restaurang	12 200	3%
Information och kommunikation	10 300	2%
Finans och försäkring	6 400	2%
Fastighetsverksamhet	7 100	2%
Juridik, ekonomi mm	37 400	9%
Förvaltning och försvar	28 100	7%
Utbildning	46 700	11%
Vård och omsorg	87 000	21%
Kultur, nöje och fritid mm	18 200	4%
<i>Hela ekonomin</i>	<i>419 400</i>	<i>100%</i>

Not: Avser de fyra Norrlandslänen. Uppgifterna för skogsindustri och gruvor är hämtade från undersökningen Företagens ekonomi, vilket medför en viss underskattning jämfört med nationalräkenskaperna.

Källa: Egna beräkningar (rennäringen), SCB (övriga näringar)

Figur 2. Sysselsättning i rennäringen i jämförelse med några andra branscher i de fyra Norrlandslänen.

Export

Enligt SCB:s statistik exporterade Sverige 150 ton renkött till ett värde av 22 miljoner kronor under 2022.⁶ Med justering för underrapportering av export till andra EU-länder kan exporten uppskattas till 220 ton med ett värde på 30 miljoner.⁷ Samma år exporterades jämförelsevis 24 miljoner ton järnmalm för 38 miljarder kronor.

Den totala varuexporten från de fyra Norrlandslänen uppgick 2021 till 133 miljarder kronor.⁸ Rennäringens exportandel är alltså 0,02 procent. I förhållande till hela Sveriges varuexport stod rennäringen för 0,002 procent.

⁶ Siffrorna varierar kraftigt år för år men 2022 års siffror ligger i linje med snittet de senaste fem åren. Avser färskt eller fryst renkött (KN-nummer 02089060). Exporten av saltat, torkat eller rökt renkött (KN-nummer 02109931) är mycket liten.

⁷ Export till andra EU-länder rapporteras bara av företag som exporterar för mer än 4,5 miljoner kronor. SCB beräknar att underrapporteringen för exporten av vilt- och renkött totalt (KN-nummer 020890) är cirka 30 procent. Här antas att detsamma gäller renkött specifikt.

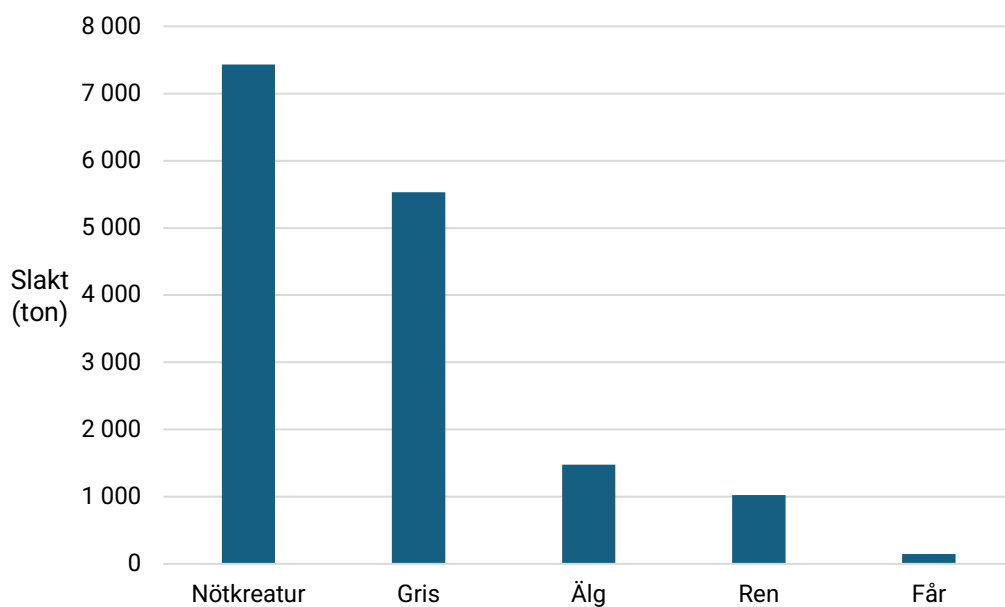
⁸ Siffror från Tillväxtverkets regionala exportstatistik.

Köttproduktion

Renslakten kan också jämföras med jordbruket och älgjakten i Norrland. Som figur 3 illustrerar står rennäringen för cirka 7 procent av köttproduktionen i de fyra nordligaste länen. Siffrorna innefattar inte fjäderfä, i huvudsak kyckling, där det bara finns statistik på nationell nivå.

Norrland står för en relativt liten andel av köttproduktionen i Sverige, som 2022 uppgick till totalt cirka 575 000 ton, inklusive fjäderfä och räknat som slaktvikt. Rennäringen svarade alltså för 0,2 procent av detta.

Figur 3. Köttproduktion i Norrland

Not: Ren avser hela Sverige, säsongen 2020/2021. Övriga djur avser Västernorrland, Jämtland, Västerbotten och Norrbotten, 2022. Avser slaktvikt, det vill säga vikt exklusive bland annat huvud, inälvor och skinn. Husbehovsslakt ingår ej.

Källa: Jordbruksverket, Sametinget, Länsstyrelserna